

Káša, Peter

Formovanie romantizmu v strednej Európe a možnosti literárnej komparatistiky

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 1, pp. [115]-123

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134459>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PETER KÁŠA

FORMOVANIE ROMANTIZMU V STREDNEJ EURÓPE A MOŽNOSTI LITERÁRNEJ KOMPARATISTIKY

Abstrakt

V prvej časti príspevku naznačujem kľúčové teoretické otázky vymedzujúce fenomén formovania romantizmu v stredo európskych súvislostiach. Pripomínam, že práve v tomto období vznikala nová a pestrá škála autonómnych národných kultúr. Neskôr, často pod tlakom politiky, sa tradičná multi-kultúrnosť pretransformovala do neprirodených podôb vzájomnej izolácie. Žiaľ, tento model prezentácie národných literatúr pretrváva. V ďalšej časti načrtávam jednu z možností zmeny využitím nových metód literárnej komparatistiky. Zameriavam sa na procesy v čase formovania romantizmu v slovensko-poľských súvislostiach ako odkryvanie národného ducha v podobe slávnej histórie, obrat k ľudovým tradíciám a jazyku, ako aj prvé signály slovnofilského myslenia.

Abstract

FORMATION OF ROMANTICISM IN CENTRAL EUROPE AND POSSIBILITIES OF COMPARATIVE LITERATURE

In the first part of the paper the author indicates key theoretical questions which allocate the phenomena of formation of romanticism within the Central European context. The author points out that that was the period of arising new and various autonomous local cultures. Later, under the political pressure, the traditional multiculturalism transformed into unnatural kinds of isolation. Unfortunately, this model of presentation of national literatures has persisted. Further, in the next part of the paper, the author draughts one of the options how to change the situation by using new methods of comparative literature. He focuses on the proceedings at the time of formation of romanticism within the Slovak-Polish context like revealing of national spirit in form of famous history, backset to folk traditions and language, as well as first signals of Slavophilic thinking.

Kľúčové slová

romantizmus ■ interkultúrnosť ■ komparatistika ■ Štúr ■ Brodziński ■ Hurban ■ Mochnacki

Key words

romanticism ■ interculturalism ■ comparison ■ Štúr ■ Brodziński ■ Hurban ■ Mochnacki

Uvažovanie o romantizme možno len veľmi ťažko rámcovať presnými pojmami a kategóriami.¹ Potvrdzujú to aj slová G. Schulza, že: „*Romantika nie je systémový pojem, ktorý klasifikuje, triedi a nálepkuje údaje, fakty a skupiny ľudí. Nemožno ju stotožňovať ani so žiadnou ‚školou‘ či ‚generáciou‘.*“² Podobne aj R. Wellek, ktorý v známom spore s A. Lovejoyom síce obhajuje univerzálne idey a kategórie romantizmu, ale rovnako poukazuje na nebezpečenstvo zjednodušovania, keď sa preceňuje funkčná dôležitosť používania pojmov „romantizmus a romantický“: „*Zavedenie termínov odkazuje na uvedomovanie si zmien. Ale toto vedomie mohlo existovať aj bez týchto termínov alebo naopak, tieto termíny mohli byť zavedené oveľa skôr, než došlo k týmto zmenám. Mohol to byť iba program – výraz istej túžby či podnet k zmene.*“³ Tému možno aplikovať na všetky stredoeurópske literatúry, kde romantizmus bol dominantným a produktívnym ideovým konceptom a kultúrnym kódom. Aj slovenský romantizmus je slovami O. Čepana „*jav sui generis celistvý, ale vzhľadom na historický kontext sa jeho totožnosť prejavovala ustavičnými rozpormi medzi viacerými protikladnými hľadiskami.*“⁴ V nadväznosti na tieto „*rázdelia romantizmu*“ P. Zajac považuje obdobie romantizmu za prvý a z hľadiska modernej slovenskej literatúry i kľúčový „*uzlový bod, kde dochádzalo k základným zmenám textových stratégií a funkcií, ale aj k tvorbe odlišných literárnych a kultúrnych kontextov, k utváraniu rozdielnych foriem literárneho života, literárnych inštitúcií a literárnej prevádzky, k zmenám postavenia literatúry v kultúre.*“⁵

Slovným spojením „formovanie romantizmu“ odkazujeme na širší systém ideí a užšiu poetickú štruktúru vo svojej dynamickej podobe. Zámerne sme obišli podobné a takmer synonymické kategórie ako predpoklady romantizmu, genéza romantizmu či začiatok romantizmu, ktoré odkazujú na časovosť, teda nepriamo aj na tradičné zjednodušené lineárne vývinové chápanie literárneho procesu ako smerovania či zdokonaľovania literárnej produkcie. Nijako sa však nemôžeme vyhnúť otázke literár-

¹ Tieto otázky podrobne analyzuje vo svojej prehľadovej štúdii ZELENKA, Miloš: *Poznámky k metodológii studia romantismu ve středoevropských souvislostech*. In: ZELENKA, Miloš: *Komparatistika v kulturních souvislostech*. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2012, s. 43–55.

² SCHULZ, Georg: *Romantika. Dějiny a pojem*. Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 23.

³ WELLEK, René: *Koncepty literární vědy*. Praha: H&H, 2005, s. 50.

⁴ ČEPAN, Oskár: *Rázdelia romantizmu*. Slovenské pohľady 109, 1993, č. 1, s. 60.

⁵ K tomu pozri ZAJAC, Peter: *Konštrukty romantizmu v českej a slovenskej literatúre*. In: *Hledání literárních dějin v diskusi*. Praha: Paseka, 2006, s. 59.

nohistorického rámcovania a ukotvenia problému. Základným zmyslom literárnej histórie je pokus o (re)konštrukciu a (re)aktualizáciu fiktívnych literárnych textov, ako aj figuratívnych textov kultúry, ktoré vznikli v reálnom, teda objektívne rámcovanom „nefikčnom a nefiguratívnom“ svete. Literárna história hľadá súzvuk medzi jedinečným umeleckým textom a jeho individualizovanou recepciou škálou, ako aj širším kontextom reálneho sveta politiky a inštitúcií. Ukazuje sa, že pre literárnu vedu môže byť cestou do slepej uličky nekritická absolutizácia čistého autonómneho textu spolu s podceňovaním a bagatelizáciou dynamickej a neustále sa rozširujúcej škály národných a nadnárodných kontextov. Zmyslom moderne chápanej literárnej histórie je z jednej strany rešpektovanie autonómnych axiologických princípov umenia, ale zároveň aj ambícia prekročovania hraníc úzka chápaného textu i národnej kultúry. Práve otázky interkultúrnych výskumov v komparatistickej perspektíve nastolil v jednej zo svojich ostatných štúdií aj M. Zelenka⁶. Vecne a pragmaticky argumentuje tradičným bachtinovským dialogickým princípom ako kľúčovou východiskovou metódou, ale aj názorom A. Gnisciho, ktorý vymedzuje komparatistiku ako praktickú didaktiku, čím vyjadruje aj najvlastnejšiu podstatu štúdia literatúry. Dostávame sa tak k elementárnym zásadám a princípom tvorivého myslenia a k obrane literárnej komparatistiky, ktorá vo výraznej miere eliminuje falošnú izoláciu literárnych dejín jednotlivých národov, teda aj etnické stereotypy a zakonzervované kolektívne „image“. S dávkou zjednodušenia možno povedať, že paradoxne, práve v multikultúrnom stredoeurópskom kontexte sa vlastné národné kultúry v minimálnej miere prezentujú v dialogických reláciách a v konfrontáciách voči „iným“, susedným kultúram, teda v „interkultúrnych stredoeurópskych reláciách“.

Táto nedôvera má niekoľko príčin, ale v popredí asi stále stojí pretrvávanie historických a kultúrnych stereotypov. Práve v období romantizmu, keď sa definitívne rozpadli tradičné celoeurópske univerzálne modely „kresťanstva i osvietenstva“, sa jednotlivé kultúry generovali a prezentovali ako formy kolektívneho subjektu – MY a diferencovali sa vo vzťahu k ONI. Vznikala nová a pestrá škála etnosociálnych relácií (nemecko-česká, rakúsko-maďarská, maďarsko-slovenská, poľsko-ukrajinská, česko-slovenská a pod.), ktoré sformovali dodnes pretrvávajúcu hierarchiu kultúr a literatúr na primárne (nadradené, vládnuce, určujúce) a sekundárne (podradené, ovládané, odvodené). V týchto súvislostiach možno pripomenúť aj myšlienku I. Pospíšila, ktorý sa kriticky stavia k tendenciám

⁶ ZELENKA, Miloš: *Komparatistika v kultúrnych súvislostiach*. Op. cit., s. 8.

pokúšajúcim sa „*hodnotově unifikovat literární proces tj. představovat jeden model jako vzorový, a tedy následovanihodný. Potom pojem ‚belatedness‘, tedy jakási spoždilost zpoždění bude termínem pejorativně axiologickým, tedy fakticky diskriminačním. Každá národní literatura má své vývojové paradigma, žádná literatura nemusí tedy jinou ‚dohánět‘ nebo ‚předhánět‘, neboť je ve svém vývoji autonomní a může s jinými entitami interagovat, může je imitovat, jejich podněty transformovat, ale jinak má svůj vlastní vývojový rytmus, jenž je axiologicky autochtonní‘.*⁷

Aj tieto poznámky naznačili, že predpokladom zmysluplného pomenovania témy je rezignácia na zaužívané periodizačné schémy a literárno-historické šablóny v jednotlivých národných literatúrach a výrazný obrat k novým otvoreným interdisciplinárnym metódam na báze komparatistiky. Prirodzene, potrebné je uvažovať aj o možnostiach novej hermeneutiky či reaktualizovaného čítania a možného prezentovania romantizmu ako otvorených a dynamických kultúrnych projektov, ktoré spájal angažovaný subjekt, myšlienkový liberalizmus a všeobecná túžba po slobode. V ďalšej časti načrtujeme jednu z možností využitia literárnej komparatistiky v období formovania romantizmu a v slovensko-poľských súvislostiach.

*

Poľský romantizmus sa formoval v „štandardných“ sporoch s klasicistami, pričom rok 1822, keď vychádza Mickiewiczov knižný básnický debut, sa považuje za „prelomový“. Iniciátorom prvých otvorených sporov medzi klasicistami a romantikmi bol však Kazimierz Brodziński (1791–1835), ktorý už v roku 1818 publikoval článok *O klasyczości i romantyczności, tudzież o duchu poezji polskiej*. V tomto programovom texte naznačil, že v Európe existujú dve veľké estetické koncepcie – „klasicistka“ (francúzsky model nadväzujúci najmä na antické tradície) a „romantickosť“ (nemecký model, ktorý sa obracia na obdobie kresťanského stredoveku). Dôležité však bolo aj (najmä) to, že autor v herderovskom duchu spojil literatúru s národným duchom a naznačil možnú víziu novej poľskej poézie v širších slovanských súvislostiach, teda model novej kultúrnej integrácie.

Diametrálne odlišný model novej estetiky predstavil A. Mickiewicz (1798–1856) v článku *O poezji romantycznej* (1822), kde romantizmus

⁷ POSPÍŠIL, Ivo: *Literární komparatistika, areálová kulturní studia, teorie literárních dějin a problém hodnoty v současné literárnovědní praxi*. Opera Slavica 19, 2009, č. 1, s. 23–24.

už nie je len módný smer (ako sa o ňom často dehonestujúco vyjadrovali kritici z klasicistických kruhov), ale oveľa hlbšia a štruktúrovanejší spôsob myslenia, čítania, filozofovania a najmä umeleckej výpovede. Literatúru chápal v nadčasových a nadnárodných súvislostiach ako dynamický a otvorený systém, ktorý kreujú slobodní a talentovaní umelci.

Kým poľský romantizmus sa tvaroval v permanentných „sporoch a napätiach“ s klasicistami (my sme uviedli len dva reprezentatívne príklady), v slovenskej literatúre bola situácia výrazne odlišná. Nehovorí sa o „vojne“ či „prelome“, ale skôr o prirodzenom prechode od klasicizmu k romantizmu. Dostatočným dôkazom je aj to, že vrcholné diela slovenského klasicizmu, národné eposy J. Hollého, celkom prirodzene prenikali ako emblematické a kanonické diela do novovznikajúceho romantického modelu kultúry. Nový jazyk s možnosťami „homérskych meganarácií“, ako aj mýtické akcentovanie „slovenského stredu“ v Slovanstve postupne deštruovali tradičné uhorské vlastenectvo, fiktívnu slovanskú vzájomnosť i evanjelicko-konfesionálnu československú jednotu a naopak upevňovali túžbu po autentickej slovenskej jednote.

Romantická estetika síce zanechávala stále výraznejšie stopy, ale v slovenskej literatúre dlho absentoval typický iniciačný text – manifest slovenského romantizmu – ako teoretický model, ktorý by presadzoval nový spôsob veršovania. Túto úlohu na seba čiastočne preberá prvá kniha v novej spisovnej slovenčine almanach Nitra II (1844, redigovaný J. M. Hurbanom), ako aj Štúrove prednášky o „slovanskej poézii“ zo začiatku štyridsiatych rokov, ktoré sa zachovali len v rukopisných odpisoch.

V ďalšej časti sa sústredíme na niektoré kľúčové literárnoestetické texty, ktoré v slovenskej i poľskej kultúre prvej polovice 19. storočia výrazne ovplyvnili aj chápanie citlivých a zložitých vzťahov medzi umením a politikou. Rozdiely sú síce veľmi jasné a priehľadné, ale existuje aj množstvo analógií a paralel: odkrývanie národného ducha v podobe slávnej histórie, obrat k ľudovým tradíciám a jazyku, ako aj prvé signály slovanofilského myslenia.

Ľudovít Štúr a Kazimierz Brodziński

Typickým znakom Štúrovho mysliteľského projektu bol „národnobuditeľský synkretizmus“ – jednota názorov estetických a politických. Jeho gesto bolo zamerané na to, aby predstavil Európe slovenské etnikum ako samostatné a svojbytné národné spoločenstvo, ktoré sa strácalo nielen v rakúskej a uhorskej „Staatnation“, ale aj v československej a slovanskej

„Kulturnation“, pričom podobne ako u J. Kollára, aj u Ľ. Štúra sa rešpektovanie „štátu“ prelínalo so „snívaním“ o slávnej slovanskej budúcnosti. Tieto myšlienky sú obsiahnuté aj v *Prednáškach o slovanskej poézii*, ktoré sa v mnohých znakoch zhodujú s predstavami K. Brodzińskiego.

Štúrove projekty sú výrazne inšpirované (už) heglovským „vývinom svetového ducha“ (Weltgeist), ale k tomuto logickému univerzálnemu filozofickému systému sa mechanicky pripája „aktuálne populárna“ (ešte) herderovská idea (Volksgeist). Práve „slovanskému duchu“ sa tu pripisuje svetodejinné a mýtické poslanie zavŕšiť dejiny ľudstva a kultúry. Heglovský rámec sa tak naplní herderovským duchom s naznačením toho, že svetovým dejinám dajú zmysel a perspektívu práve Slovania. Tento obrat od západoeurópskeho konca k slovanskému začiatku možno považovať za jeden zo základných štrukturálnych elementov Štúrovej esteticko-filozofickej koncepcie (vízie). Prekonávanie Západu považuje za nevyhnutnosť a predpoklad pre ďalší rozvoj slovanského sveta. Táto koncepcia je na jednej strane akoby replikou na Heglova „protislovanskú skepsu“ a na strane druhej je to kontinuuácia Herderovej „proslovanskej idealizácie“.

Poľský mysliteľ K. Brodziński pôsobil v inom kontexte a v inom čase (keď Štúr vstupoval na „scénu“, Brodziński z nej už odchádzal), ale najst' spoločné názorové črty nie je vôbec zložité. Aj Brodziński bol „synkretickou“ osobnosťou – básnikom, teoretikom a historikom literatúry, ideológom, ktorý sa na sklonku života (po porážke novembrového povstania) nevyhol ani priamemu politizovaniu. Patril k tým ideológom, ktorí u Poliakov nachádzali optimálnu syntézu všetkých slovanských pozitív a kollárovských „dobrých vlastností“. V povahe národa videl najdôležitejšiu zložku národnosti a ducha národa. Do poľskej kultúry preniesol herderovské reflexie o kmeňových znakoch Slovanov. Brodziński patril k iniciátorom i reprezentatívnym osobnostiam poľského slovanofilského kruhu, ktoré najmä v dvadsiatych rokoch 19. storočia otvorenejšie hovorili o „užšom spojení s Ruskom“ (čo bolo aj politicky motivované s istými nádejami k ruskej politike) najmä cez idealizáciu a mýtizáciu Slovanstva, prirodzene so zdôrazňovaním výnimočného postavenia Poliakov v tomto možnom spoločenstve.

Jozef Miloslav Hurban a Maurycy Mochnecki

Napriek tomu, že poľský literárny historik, filozof a publicista M. Mochnecki (1803–1834) je takmer o jednu generáciu starší ako J. M. Hurban (1817–1888), možno ich považovať za ideových súputníkov. Obaja sú to-

tiž osobnosťami – symbolmi národných dejín v zlomových historických udalostiach. Sú rovnako „tvorcami i hovorcami“ nových estetických, filozofických i politických myšlienok a ideológmi novej koncepcie národno-romantického kultúrneho i spoločenského života. Mochnacki i Hurban sú aktívnymi účastníkmi tak „estetickej, ako i politickej“ romantickej revolúcie. Píšu recenzie, polemiky, politické články, redigujú noviny a časopisy. Slovom, sú to typickí romantickí „muži činu“, bojovníci za nové ideály, ktorí vstúpili do dejín aj týmito programovými textami: *O literaturze polskiej w wieku dziewietnastym* (1830) a *Slovensko a jeho život literárny* (1847).⁸

Ide o normotvorné a iniciačné texty, ktoré reagujú na postsvietenskú civilizačnú krízu tým, že generujú nový typ romantickej kultúry. Prirodzene, že sa tu plne rešpektuje celoeurópsky „kód literárnohistorického diskurzu prvej polovice 19. storočia, kde literárnoestetické kritériá nemusia byť primárne určujúce. Je to skôr hľadanie realizácie idey rodiacej sa kolektívnej identity. Obaja veľmi podobným spôsobom zapojili literatúru a literárny život do celkového komplexu národno-romantickej ideológie. Ak poľský autor v úvode svojej práce píše o tom, že: „*mojím zámerom je uvidieť ducha a preniknúť k podstate poľského národa vo vlasteneckej literatúre*“ (s. 42), tak rovnako v úvodných častiach slovenského textu čítame, že: „*Výbrali sme si literárny život Slovenska zato, že tuná sa najprv vyrozumieva duch národa, tuná je on doma, tu on rozpráva...*“ (s. 17), pričom u Hurbana je to zvýraznené ešte aj imperatívnym akcentom: „*Teraz, čo chce žiť, musí mať vôňu národnosti*“ (s. 12). Pojmy ako národ, národný duch nemajú iba kľúčový, ale rovnako aj symbolický význam. Obidva texty pracujú nielen s novými kategóriami, ale vytvárajú aj nový romantický diskurz, kde sa menia aj hodnotové kritériá literárnej tvorby: „*Osvietenská literatúra nevyjadrovala ducha národa... básnici z čias Stanislava Augusta neboli básnikmi*“ (Mochnacki, s. 104) alebo „*Bolo síce veľa učených Slovákov, ale tých učenosť bola len mŕtva a pre organizmus pôvodný, pre čisté jadro slovenského národného života celkovo neúrodná a neplodná*“ (Hurban, s. 44).

Súčasne však treba poznamenať, že kým u Mochnackého sa širší ideový protiklad: národný – nenárodný ventiluje cez konflikt dvoch odlišných estetických koncepcií: klasicizmus – romantizmus, tak u Hurbana, ale takmer aj v celom mladoslvenskom romantickom hnutí, otvorený

⁸ Všetky citáty uvádzame z týchto vydání: HURBAN, Jozef Miloslav: *Slovensko a jeho život literárny*. Bratislava: Tatran, 1972; MOCHNACKI, Maurycy: *Rozprawy literackie*. Warszawa – Wrocław – Kraków: Ossolineum, 2000.

konflikt, ako sme už naznačili, absentoval. Základné atribúty národného spoločenstva sa deklarujú v herderovsko-schellingovskej dikcii s dôrazom na fenomén tzv. Volksgeistu – národného ducha, ktorý je v oboch prípadoch (v Poľsku až po roku 1831) aj akousi alternatívnou entitou voči neexistujúcemu národnému štátu ako politicko-právnej inštitúcii.

Pojmy ako historizmus či etnocentrizmus majú v romantickom diskurze kľúčové postavenie. Historizmus, ktorý je obrátením sa k minulosti, k tradíciám a národným archetypom, je symbioticky spätý jednak s prognózovaním veľkej budúcnosti, ale rovnako aj reflektovaním aktuálnej súčasnosti. Do istej miery je to aj napĺňanie heglovskej triády: čo bolo (pekne a dobré), ale sa minulo, čo je (neisté a nejasné), čo bude (čisté a dokonalé). Opisovaním veľkej histórie národa sa vlastne zdôrazňoval prelomový, výnimočný a dôležitý charakter súčasnosti. V minulosti sa hľadali najmä typické národné emblémy, symboly a znaky, ktoré by mohli v nových spoločenských pomeroch pomáhať pri udržiavaní (Poľsko) a vytváraní (Slovensko) národného vedomia a národnej jednoty. Mochnacki aj Hurban ožívujú v textoch slávnú minulosť a pripomínajú, že: „*Beda ľuďom, ktorí nepamätajú! Stratili pred očí obraz minulých časov, nevidia ani to, čo sa deje okolo nich... nepoznajú ani sami seba*“ (Mochnacki, s. 74) a „*Cesta najprvšia, ktorú chceme k tomuto cieľu prísť, je uvedomenie v nás všetkého toho, čo sme už skutočne dokázali, čím sme na svete boli a bývali*“ (Hurban, s. 8). Veľká a magická história je v oboch prípadoch spojená najmä s ranokresťanským obdobím (Veľká Morava a piastovské Poľsko), ktoré nadobúdajú výrazné mýtické prvky. V politických „ruinách“ súčasnosti sa hľadá skrytá, veľká a silná minulosť, ktorá slovami Mochnackého sa nachádza v akomsi „*politickom sne, a tak pretrváva aj niekoľko storočí*“ (s. 46). O dejinách slovenského etnika píše Hurban ako o „*chrapote národného sna... keď Slováci drichmali chrapotom smrteľným*“ (s. 42–43).

Posledným typickým znakom nielen týchto textov, ale aj „romantického jazyka“ v najširšom zmysle slova je synkretizmus (prelínanie štýlov, žánrov, slohových postupov a autorských stratégií). „*Najväčšia moc rozumu je delenie, oproti tomu fantázia rozdelené veci spája v celok*“ (s. 86). Ukazuje sa, že aj Mochnacki si jasne uvedomuje, že s nástupom 19. storočia sa končí tradícia racionalisticko-analytického filozofovania. Rozumové a systematické poznávanie strieda skôr „intuitívnosť“, ktorá je síce navonok chaotická, ale súčasne túži po jednote a imanentne smeruje k harmonickej syntéze. Je to prirodzené, lebo opäť slovami Mochnackého: „*sila ducha na jednote záleží*“ (s. 41). Ak teda generovanie novej romantickej kultúry bolo vždy úzko spojené najmä s hľadaním, uchope-

ním, vyjavovaním a predstavovaním synkretického národného ducha, tak potom celá duchovná činnosť vo svojich parciálnych podobách (umenie, veda, filozofia, história...) je iba nutným predpokladom či prostriedkom budovania celostnej a ideálnej národnej kultúry.

Národno-romantický typ kultúry sa netvorí systematickým priradovaním jeho jednotlivých komponentov, ale skôr ich preskupovaním, suplovaním a symbiózou. Zmyslom sa stáva cieľ, konečný efekt, výsledná „*sila ducha, ktorá na jednote stojí a v jednotlivostiach slabne a sa rozpadáva*“ (Mochnecki, s. 41). To isté potvrdzuje aj Hurban, keď apelatívne zdôrazňuje, že: „*Teraz nie je nič špatnejšieho ako zostávať nepripojeným k istej celosti, dákeho princípu*“ (s. 12). Možno povedať, že tento synkretizmus spolu s etnocentrizmom výrazne menia a modifikujú aj zmysel umeleckej tvorby, najmä literatúry ako relatívne autonómnej štruktúry. Mení sa tak aj chápanie tzv. estetickkej kvality literárneho textu, pričom aj Hurban, aj Mochnecki neraz zdôrazňujú akési „špecifické“ ciele literatúry: „*Cez literatúru je potrebné porozumieť systému vied, všetkých schopností mysle a činností, ktoré majú najbližší a bezprostredný zväzok s civilizáciou a duchom národa*“ (Mochnecki, s. 69). „*Literatúra nie je konečným cieľom života, ale iba zbrojou nebeskou, ktorou sa dobýva ten vyšší Jeruzalem slávy, cti a národného spasenia*“ (Hurban, s. 10). Obe myšlienky celkom jasne hovoria o tom, „po čom túžia“ romantickí literárni historici, ako vidia a cítia poslanie a zmysel literárnej tvorby.

*

Romantizmus bol v celoeurópskych súvislostiach dynamický a heterogénny, a to v celej svojej zložitej vývinovej fáze. Rovnako aj slovenský a poľský romantizmus sa kreovali vo večných sporoch a napätiach nielen s klasicizmom, ale aj medzi „romantizmami“, ktoré sa sporili medzi sebou dokonca aj v textoch jedného autora. Každý tvorivý jedinec musel nevyhnutne absolvovať svoj vlastný vnútorný zápas o podobu romantizmu. Iná bola cesta básnika – proroka A. Mickiewicza a iná slovenských národných pragmatikov Ľ. Štúra a J. M. Hurbana, ktorí paralelne s formulovaním téz slovansko-slovenskej estetiky museli tvoriť aj (najmä) základné existenčné piliere „národného bytia“ a hľadať optimálnu verziu „modernej slovenskosti“ v labyrinte zložitých „integračno-dezintegračných“ tendencií.

doc. PhDr. Peter Káša, CSc.

Katedra stredoeurópskych štúdií FF Prešovskej univerzity v Prešove
peter.kasa@unipo.sk

